

СЕГРЕГАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

ГОНЧАРЕНКО ОЛЕНА

к.е.н., доц., ДВНЗ «Університет банківської справи», Черкаський інститут,
goncharenko_elen@mail.ru

Важливими суб'єктами ринкових відносин, що забезпечують процес акумуляції, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів (активів), є небанківські фінансові установи. Останніми роками суттєво зростає їх значення на ринку України, що обумовлюється їх здатністю запропонувати досить широкий перелік фінансових послуг.

АБСТРАКТ

A piacgazdaság fontos szereplői a bankon kívüli pénzügyi intézmények, amelyek biztosítják a pénzügyi források (eszközök) felhalmozásának, elosztásának és újraelosztásának folyamatát. Az utóbbi években jelentősen növekedik szerepük az ukrajnai piacon, ami annak köszönhető, hogy széles körű pénzügyi szolgáltatások nyújtására van lehetőségük.

Постановка проблеми. Одночасно зростає і інтерес до дослідження ролі та значення фінансового посередництва. Цей процес обумовлений докорінною зміною структури ринку фінансових послуг і активізацією на ньому відносно нових фінансових посередників – небанківських фінансових установ. Так, за період 2009-2015 років спостерігалось загальне збільшення кількості фінансових установ з 2319 одиниць на кінець 2009 року до 2527 одиниць на кінець 2015 року^{1 2}.

Однак, структурні зміни у складі фінансових установ на кінець 2015 року засвідчили найбільше за останні роки зменшення кількості банків – 46 одиниць (28% від 2014 року) і одночасне зростання кількості небанківських фінансових установ – 112 одиниць (9% від 2014 року) (рис. 1).

¹ Основні показники діяльності банків України. Офіційне інтернет-представництво. Національний банк України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

² Огляд ринків. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html>

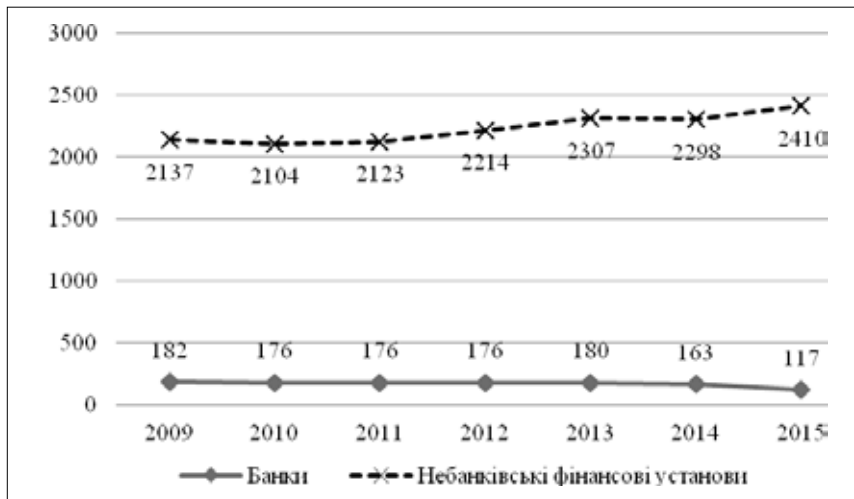

Рис. 1. Склад фінансових установ на кінець року, одиниць³⁴

В той же час, загальне зростання кількості небанківських фінансових установ зовсім не означає відсутність у них проблем і «райдужні» перспективи розвитку, оскільки такі зміни є результатом не тільки реєстрації (створення) нових суб'єктів ринку фінансових послуг, але й припинення діяльності значної їх кількості (рис. 2). Можна констатувати, що за період з 2009 по 2015 рік найбільше небанківських фінансових установ, а саме 151 одиниця або 7,1%, було виключено з реєстру фінансових установ в 2010 році. І хоча 2015 рік не відзначився виключенням значної кількості учасників (29 одиниць) з реєстру фінансових установ, для споживачів небанківських фінансових послуг і їх надавачів він не був легким.

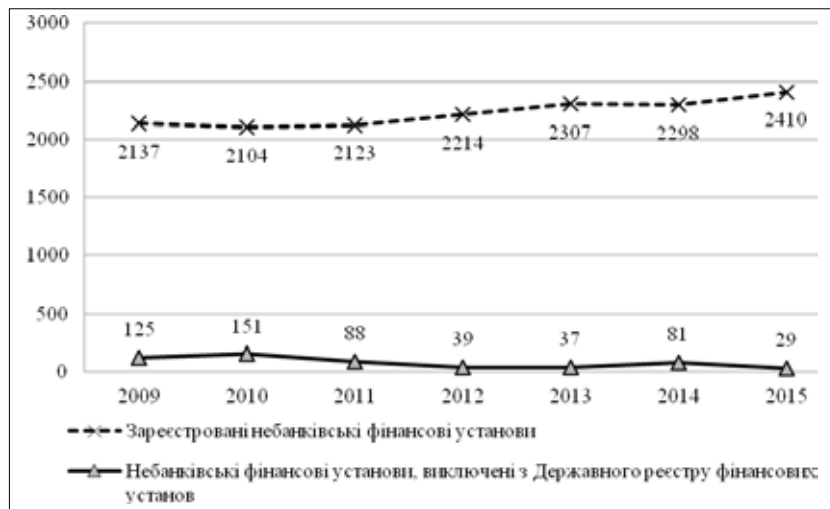

Рис. 2. Кількість ліквідованих небанківських фінансових установ, одиниць⁵⁶

³ Основні показники діяльності банків України. Офіційне інтернет-представництво. Національний банк України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

⁴ Огляд ринків. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html>

Згідно чинного законодавства ведення Державного реєстру фінансових установ (окрім банків), в тому числі їх реєстрацію та виключення, здійснює Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг)⁷.

Застосування таких критичних заходів Нацкомфінпослуг по відношенню до небанківських фінансових установ як виключення їх з державного реєстру з одного боку є логічним: менше проблемних фінансових установ – менше проблем у регулятора. Однак такі дії не вирішують ні проблем користувачів фінансових послуг, ні проблем самого фінансового ринку. В той же час, не можна перекладати провину тільки на державного регулятора (Нацкомфінпослуг), оскільки його поточні рішення, які не передбачають застосування превентивних заходів, ґрунтуються, в першу чергу, на звітній інформації, яку надають небанківські фінансові установи. До того ж достовірність і повнота річної фінансової звітності та звітних даних за рік підтверджується аудитором (аудиторською фірмою), який внесений до реєстру аудиторських фірм та аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки

фінансових установ, що ведеться Нацкомфінпослуг^{8 9 10 11}.

А рішення щодо виключення небанківських фінансових установ з Державного реєстру, як правило, приймаються вже за результати позапланових виїзних перевірок Нацкомфінпослуг, які, в свою чергу, проводяться на підставі масових звернень користувачів відповідних фінансових послуг або ж правоохоронних органів. Тобто, відповідальність за стан ринку фінансових послуг повинна бути розподілена між регулятором, керівництвом та власниками небанківських фінансових установ, аудиторами (аудиторськими компаніями), користувачами фінансових послуг та іншими контролюючими органами, які повинні приймати рішення на підставі повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

⁸ Порядок складання звітних даних страховиків, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 03.02.2004 № 39 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0517-04/print1458134333154939>

⁹ Порядок складання та подання звітності кредитними спілками та об'єднаними кредитними спілками до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 25.12.2003 № 177 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0069-04>

¹⁰ Положення про порядок складання, формування та подання адміністратором недержавного пенсійного фонду звітності з недержавного пенсійного забезпечення, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 27.10.2011 № 674 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0041-12/print1458136610685313>

¹¹ Порядок складання звітних даних страховиків, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 03.02.2004 № 39 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0517-04/print1458134333154939>

⁵ Основні показники діяльності банків України. Офіційне інтернет-представництво. Національний банк України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

⁶ Огляд ринків. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html>

⁷ Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджене Указом Президента України від 23 листопада 2011 року 1070/2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011/print1458134333154939>

І тут постає головна проблема: розуміння сутності діяльності небанківських фінансових установ як суб'єктів господарювання і як фінансових посередників, а також правильне формування і адекватне сприйняття звітної інформації. Її вирішення можливе шляхом визначення процесів формування і узагальнення інформації про діяльність небанківських фінансових установ в системі об'єктів бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Відносна новизна діяльності небанківських фінансових установ в Україні і нерозвиненість ринку надаваних ними послуг обумовлюють обмеженість досліджень в галузі бухгалтерського обліку і звітності лише дослідженнями діяльності окремих суб'єктів. Так, теоретичні засади організації та ведення бухгалтерського обліку та аудиту в страхових компаніях розглядали такі вітчизняні науковці, як Бондаренко О.В.¹², Гарматій Т.О.¹³, Гаманкова О.О.¹⁴. Особливостям бухгалтерського обліку та формування звітності страхових компаній присвячені праці Вигівської І.М.¹⁵, Гончаренко О.О., Гоголь Т.А.¹⁶, Лаврової О.О.,

Лютової Г.М.¹⁷, Мельник Т.Г.¹⁹. Організації і методиці бухгалтерського обліку фінансових результатів у страхових компаніях та напрямам удосконалення фінансової звітності страхових компаній приділялась увага Белгородцевою М.О.²⁰, Мельничук І.І.²¹. Проблеми бухгалтерського обліку формування та розміщення страхових резервів детально розкрито у роботах Сидоренко О.О.²² і Прокопенко Ж.В.²³. Дослідженню особливостей переходу на міжнародні стандарти обліку та звітності страховими компаніями присвячено увагу в роботах таких дослідників як Бойко К.В.,

¹² Бондаренко О.В. Облік і аудит діяльності страхових компаній: методика та організація: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О.В. Бондаренко; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана». - К., 2009. - 20 с.

¹³ Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. О. Гарматій; Терноп. акад. нар. госп-ва. Ін-т фінансів. - Т., 2004. - 180 с.

¹⁴ Гаманкова О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / О. О. Гаманкова; КНЕУ. - К., 2004. - 183 с.

¹⁵ Вигівська І.М. Бухгалтерська звітність страхових компаній // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - 2012. - № 4 (62). - С. 49-51. [Електронний ресурс] - Режим доступу: // <http://eztuir.ztu.edu.ua/5300/>

¹⁶ Гончаренко О.О., Гоголь Т.А. Особливості обліку та формування звітності страхових компаній [Текст] // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: Зб. — Чернігів: ЧДТУ, 2011. — №1 (48). — С. 411-425.

¹⁷ Лаврова О.О. Особливості методики складання фінансової звітності страховими компаніями при застосуванні МСФЗ // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). Збірник наукових праць. — 2013. — № 3 (18). — С. 271-275. — [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/34769>

¹⁸ Лютова, Г.М., Лаврова, О.О. Особливості обліку та звітності страхових компаній [Текст] : // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). Збірник наукових праць. — 2010. — № 3 (9) (грудень). — С. 283-286.

¹⁹ Мельник Т.Г. Особенности учета и отчетности в страховых компаниях Украины / Т.Г. Мельник, И.В. Грышко // Економічний форум. — 2011. — № 2. - С. 58 – 62.

²⁰ Белгородцева М.О. Бухгалтерський облік фінансових результатів у страхових компаніях: організація і методика : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / М. О. Белгородцева; Національна академія статистики, обліку та аудиту. - К., 2011. - 20 с.

²¹ Мельничук І.І. Облік і аудит фінансових результатів страхової діяльності: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / І. І. Мельничук; Національна академія статистики, обліку та аудиту. — К., 2015. — 23 с. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nasoa.edu.ua/wp-content/uploads/zah/milnechuk_avt.pdf

²² Сидоренко О.О. Бухгалтерський облік формування та розміщення страхових резервів: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О.О. Сидоренко; Національна академія статистики, обліку та аудиту. - К., 2011. - 20 с.

²³ Прокопенко Ж.В. Бухгалтерський облік і внутрішній контроль страхових резервів автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / Ж.В. Прокопенко; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана». - К, 2014. - 20 с.

Софіюк О.Г.²⁴, Гончаренко О.О., Лук'янець О.В.²⁵, Чернікова Л.І., Чернишов Д.Ю.²⁶. Розробкою методичного забезпечення та особливостям обліку в ломбардах приділяли увагу Дика О.С.²⁷, Мірошніченко О.А.²⁸, а Рогова Н.В.²⁹ займалась дослідженням їх звітності. Організації облікового процесу діяльності кредитних спілок присвячене дисертаційне дослідження Федорець М.С.³⁰, а Іваненко О.І.³¹ зосереджувала увагу на дослідженні обліку тільки активних операцій, Мохняк В.С. також розглядав окремі аспекти обліку в кредитних спілках³². Найменш дослі-

²⁴ Бойко К.В., Софіюк О.Г. Особливості складання фінансової звітності страховими компаніями за міжнародними стандартами // К.В. Бойко, О.Г. Софіюк // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. — 2013. — Вип. 10(1). — [Електронний ресурс] — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/espof201310\(1\)9.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/espof201310(1)9.pdf)

²⁵ Гончаренко О.О., Лук'янець О.В. Доступність, формалізація та змістовність фінансової звітності страховиків. Вісник Української академії банківської справи. - 2015. - № 1. - С. 124-131

²⁶ Чернікова Л.І., Чернишов Д.Ю. Международные стандарты финансовой отчетности для страховых компаний как инструмент регулирования их деятельности [Електронний ресурс] / Л.І. Чернікова, Д.Ю. Чернишов. - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://gaap.ru/articles/49128/>

²⁷ Дика О.С. Бухгалтерський облік і аудит діяльності ломбардів : організація і методика: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О.С. Дика; ЖДТУ. — Житомир, 2015. — 21 с.

²⁸ Мірошніченко О. А. Особливості бухгалтерського обліку у ломбардах та пропозиції щодо удосконалення ломбардної діяльності в Україні на сучасному етапі / О. А. Мірошніченко, О. Л. Чаріна // Економічний простір. - 2013. - № 72. - С. 189-201.

²⁹ Рогова Н.В. Особливості звітності ломбардів. // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. - 2014. - № 3 (65) — С. 199-205.

³⁰ Федорець М.С. Бухгалтерський облік у кредитних спілках: організація і методика: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / М.С. Федорець; Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. — К., 2009. — 22 с.

³¹ Іваненко О.І. Облік та аналіз активних операцій кредитних спілок: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О. І. Іваненко; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. - К., 2011. - 20 с.

³² Мохняк В. С. Облік у кредитних спілках / В. С. Мохняк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2014. — № 797 :

дженними є недержавні пенсійні фонди: питання обліку їх інвестиційної діяльності розглядалися автором³³, а окремим аспектам обліку та формування звітності приділяли увагу Гура Н., Цибульник М. та Мельник Т., Мельник М.³⁴.

Однак, доречно відзначити відсутність концептуальних досліджень з бухгалтерського обліку діяльності небанківських фінансових установ, які б окреслювали об'єкти, визначали процедури обробки інформації про них за допомогою елементів методу бухгалтерського обліку, а також давали змогу задовольняти підвищені вимоги користувачів звітної інформації.

Метою статті є виокремлення об'єктів бухгалтерського обліку діяльності небанківських фінансових установ та встановлення їх співвідношення з засадами теорії посередництва з метою формування концептуальних підходів до облікових систем небанківських фінансових установ.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

- окреслення основних засад теорії фінансового посередництва;
- дослідження механізму руху капіталу в небанківських фінансових установах;

Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — С. 274–277. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/25424/1/38-274-277.pdf>

³³ Гончаренко О.О. Облік інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів України/О. О. Гончаренко // Вісник Університету банківської справи НБУ, 2010. т.№ 3. - С.287-291.

³⁴ Мельник Т., Мельник М. Облік і звітність недержавних пенсійних фондів / Т. Мельник, М. Мельник // Бухгалтерський облік і аудит : науково-практичний журнал. - 2010. - № 4. - С. 41-50.

- визначення об'єктів обліку діяльності небанківських фінансових установ, що забезпечують інформацією про рух капіталу і окреслити ту їх частину, яка покривається теорією посередництва.

Виклад основного матеріалу. В основу теорії фінансового посередництва покладено дослідження ролі та механізму функціонування фінансових посередників, що розглядаються як проміжна ланка в русі капіталів між безпосередніми капіталодавцями (приватними інвесторами) та капіталоодержувачами (підприємствами)³⁵ [32]. Вдалим є графічне відображення сутності процесу фінансового посередництва, наведене М.І. Савлуком, що відображає процес руху грошей, вимог та зобов'язань між основними кредиторами, позичальниками і фінансовими посередниками (рис. 3).

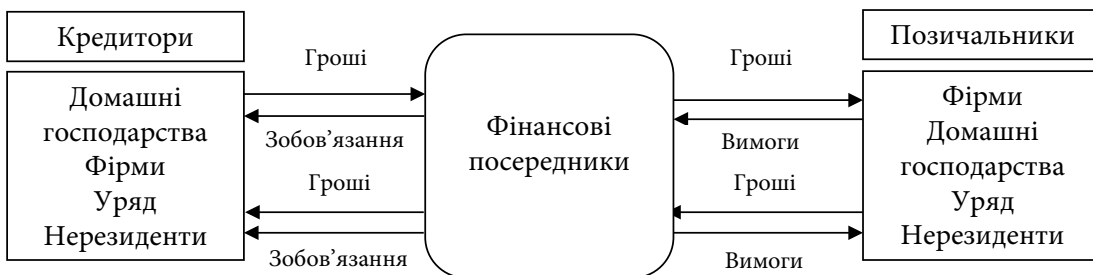

Рис. 3. Загальна схема фінансового посередництва³⁶

На відміну від неокласичної теорії, яка розглядає процеси фінансування за умови існування досконалого ринку капіталів, концепція фінансового посередництва вивчає можливості зменшення

операційних витрат, фінансових та інвестиційних ризиків, дефіцитів в інформаційному забезпеченні учасників недосконалого ринку капіталів (який існує насправді) шляхом активізації діяльності фінансових посередників³⁷.

Щодо визначень «фінансових посередників», які надаються науковцями (табл. 1), то треба відмітити, що кожне з них має певні особливості, однак, більшість авторів акцентують увагу на функції трансформації залучених (запозичених) грошових коштів, нівелюючи при цьому використання власних коштів при наданні фінансових послуг. В той же час, більшість авторів при дослідженнях складу та структури фінансових посередників поділяють їх на дві групи: банки і небанківські фінансові установи (інститути). Інколи виділяють ще й третю групу – технічні посередники (брокери, дилери

і т.д.)³⁸. Однак, зосередимо увагу тільки на двох перших групах, які мають як спільні, так і відмінні риси.

³⁵ Терещенко О. О. Неінституційна теорія фінансування. **Фінансова діяльність суб'єктів господарювання**: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/292/54/1/2/#17292>

³⁶ Гроші та кредит: Підручник. – 4-е вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. - К.: КНЕУ, 2006. - 744 с.

³⁷ Терещенко О. О. Неінституційна теорія фінансування. **Фінансова діяльність суб'єктів господарювання**: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/292/54/1/2/#17292>

³⁸ Финансы : учеб. пособ. / [Ю. В. Вавилов, И. Н. Егорычева, М. Л. Седова и др.]. – М. : Издательский Дом «Социальные отношения», 2003. – 243 с., с. 30

Таблиця 1. Поняття «фінансового посередника»

Автор	Визначення
1	2
Чернявський А.Д.	1) фінансові організації, що надають у процесі здійснення операцій з цінними паперами посередницькі послуги: брокерські, дилерські, послуги з підписки; 2) організація, яка випускає фінансові зобов'язання і використовує надходження від їх продажу для придбання фінансових активів, що випускаються в обіг фізичними особами, товариствами, корпораціями, державними установами, а також іншими фінансовими посередниками [С. 272]
С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, М.І. Міщенко, С.В. Науменкова	фінансові установи, які функціонують відповідно до законодавства та надають специфічні, притаманні кожній з цих груп фінансові послуги, спрямовані на трансформацію власних, залучених і запозичених грошових коштів, а також надання інших фінансових послуг (кредитування, інвестування, послуги техніко-посередницького характеру), з метою одержання прибутку. Фінансових посередників поділяють на: банки, небанківські фінансові інститути та технічні посередники [С. 454].
Ткаченко Н.В.	спеціалізований професійний оператор фінансового ринку, який опосередковує рух фінансових ресурсів, залучаючи їх шляхом розміщення фінансових інструментів власного випуску серед індивідуальних інвесторів, як правило, власників заощаджень, та вкладаючи акумульовані таким чином кошти в різноманітні фінансові активи, тобто фінансовий посередник пропонує і реалізує фінансові послуги як особливий товар. Видами фінансових посередників в Україні є банківські установи, інститути спільного інвестування, страхові компанії, пенсійні фонди, компанії з управління активами, кредитні спілки, ломбарди та інші.[С. 371].
О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха та ін.	інститути, що спеціалізуються на наданні фінансових послуг та опосередковують у своїй діяльності рух фінансових ресурсів шляхом їх залучення та вкладення мобілізованих ресурсів у різноманітні фінансові активи. Визначення терміна «фінансові посередники» збігається здебільшого із визначенням терміна «фінансові інститути» [С. 433]
С.В. Мочерний	фінансово-кредитні інститути (банки, страхові компанії, пенсійні фонди та ін.), що акумулюють вільні грошові кошти фізичних та юридичних осіб, а також залучають їх на ринку позичкових капіталів через інвестиції в цінні папери й іншими методами [С. 6]
А.Г. Загородній, Г.І. Вознюк	сукупність фінансових установ, чиї функції полягають в акумулюванні коштів громадян та юридичних осіб і подальшому їх наданні на комерційних засадах в розпорядженні позичальників [С. 311].
Коноплицький В.А., Філіна Г.І.	кредитно-фінансова установа (банк, кредитний союз, фонд) або фірма, що одержує грошові засоби, від своїх клієнтів і інвестує їх у виробництво і цінні папери [С. 352-353].
Ковальчук А.Т.	юридична особа, що на підставі ліцензії (дозволу) здійснює визначену законодавством України комерційну (інвестиційні фонди та інвестиційні компанії), представницьку (довірчі товариства) або посередницьку (торговці цінними паперами, комерційні банки) діяльність стосовно обігу приватизаційних цінних паперів, або філія цієї юридичної особи [С. 264]
Шарп У.Ф., Александер Г.Дж., Бейли В.Дж.	представляют собой организации, выпускающие финансовые обязательства (т.е. требования к себе) и продающие их в качестве активов за деньги [С. 9].
Боди З., Мертон Р.	фирмы, главная функция которых заключается в обеспечении клиентов финансовыми продуктами и услугами с большей эффективностью, чем они могли бы получить от своих непосредственных операций на финансовых рынках [С. 48-49].
Ван Хорн Дж. К.	являются промежуточным звеном между конечными заемщиками и кредиторами, трансформируя прямые заявки в косвенные. Они покупают первичные ценные бумаги в свою очередь эмитируют собственные [С. 37].
Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р.	это институт, стоящий между кредиторами и заемщиками. Занимая деньги от своего имени, он затем ссужает эти средства своим заемщикам [С. 480]

Автор	Визначення
1	2
Корнеев В.В.	є спеціалізованими професійними операторами фінансового ринку – кредитно-інвестиційними установами, що пропонують і реалізують фінансові послуги як особливий товарна умовах провадження виключних і поєднаних видів діяльності [С. 14]
Зимовець В.В., Зубик С.П.	спеціалізовані інститути, що опосередковують рух фінансових ресурсів, залучаючи їх шляхом розміщення фінансових інструментів власного випуску (в тому числі виражених у формі цінних паперів) серед індивідуальних інвесторів та вкладаючи закумуляовані таким чином кошти в різноманітні фінансові активи [С. 4]
Вулфел Ч. Дж.	учреждения, выступающие посредниками в процессе обмена, обеспечивая контакт между заемщиком и займодателем [С. 543]
Каракулова І.С.	фінансові установи (банки та небанківські фінансові інститути), які функціонують у відповідності до законодавчої бази та надають специфічні, притаманні кожній з цих груп фінансові послуги, спрямовані на трансформацію власних, залучених і запозичених грошових коштів, а також надають інші фінансові послуги (кредитування, інвестування, послуги техніко-посередницького характеру) з метою одержання прибутку [С. 26]
Дорош О.Л.	фінансові інститути, які акумулюють вільні грошові кошти економічних суб'єктів, розміщують їх на ринку позичкових капіталів у формі кредитів і вкладень у різноманітні цінні папери [С. 13]
Гладчук О.М.	фінансові інститути, які акумулюють вільні грошові кошти економічних суб'єктів, розміщують їх на ринку позичкових капіталів у формі кредитів і вкладень у різноманітні цінні папери. У процесі своєї діяльності вони створюють нові вимоги і зобов'язання, які стають товаром на фінансовому ринку. Цей процес створення нових зобов'язань і обміну їх на зобов'язання інших контрагентів ринку становить основу і суть фінансового посередництва [С. 17]
Сідельник О.П.	фінансові інститути, які акумулюють вільні грошові кошти економічних суб'єктів, розміщують їх на ринку позичкових капіталів у формі кредитів і вкладень у різноманітні цінні папери. У процесі своєї діяльності вони створюють нові вимоги і зобов'язання, які стають товаром на фінансовому ринку [С. 14].
Картамишева О.Є.	небанківські фінансові установи і банки виступають фінансовими посередниками між кредиторами і позичальниками, між інвесторами і реципієнтами, самі виступають інвесторами, ефективно переміщуючи фінансові ресурси від одних суб'єктів цих відносин до інших [С. 31]

Спільним для банків і небанківських фінансових установ, в тому числі, є загальна (концептуальна) схема руху капіталу. В нашому дослідженні поняття «капітал» будемо розглядати згідно теорії Карла Маркса, який зазначав, що «капітал — это не вещь, а определённое, общественное, принадлежащее определённой исторической формации общества производственное отношение, которое представлено в вещи и придаёт этой вещи специфический общественный характер»³⁹. Тобто, капітал доречно розглядати в двох формах його прояву: як капітал-функція (активи) і як капітал-власність (джерела формування активів), спрощений варіант якого представлено на рис. 4.

³⁹ Карл Маркс. Капитал. т. 3, гл. 48, стр. 886—887. Електронний ресурс. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital3/kapital3-48.html>

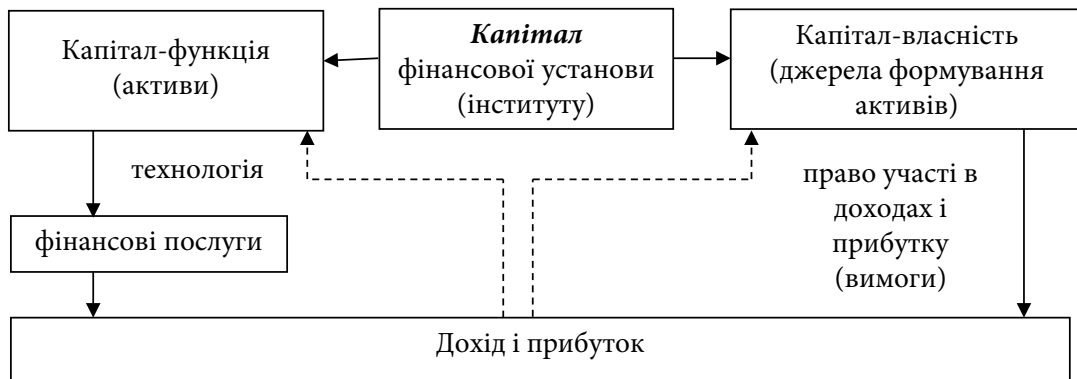

Рис. 4. Двоїстість капіталу фінансової установи (як суб'єкта господарювання)

Якщо звернутися до теорії фінансового посередництва і співставити її з теорією капіталу К. Маркса, то можна констатувати, що капітал фінансових установ розглядається зазначеною теорією також за формами його прояву (капітал-функція і капітал-власність), однак з певними обмеженнями, а саме капітал-функція розглядається в частині залучених активів (ті, що надійшли ззовні), а капітал-власність розглядається тільки в частині залучених джерел активів (зобов'язань). Окрім того, в теорії фінансового посередництва увага зосереджується на платних зобов'язаннях (під платними зобов'язаннями будемо розуміти зобов'язання, за якими нараховують проценти).

Глобальне дослідження системи бухгалтерського обліку банків ще в 2002 році здійснила Л.М. Кіндрацька⁴⁰, а за останні п'ять років за результатами досліджень різних аспектів діяльності банків за спеціальністю «бухгалтерський облік, аналіз та аудит» було захищено 14 кандидатських і одна докторська дисертація⁴¹, а за цей же

період щодо небанківських фінансових установ захищено всього лише 6 кандидатських дисертацій^{42 43 44 45 46}, які здебільшого обмежувались окремими аспектами певних видів установ. Саме тому, деталізацію руху капіталу в різних його формах здійснимо для небанківських фінансових установ (рис. 5).

Тернопільський національний економічний університет. - Тернопіль, 2014. - 40 с.

⁴² Белгородцева М.О. Бухгалтерський облік фінансових результатів у страхових компаніях: організація і методика : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / М. О. Белгородцева; Національна академія статистики, обліку та аудиту. - К., 2011. - 20 с.

⁴³ Сидоренко О.О. Бухгалтерський облік формування та розміщення страхових резервів: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О.О. Сидоренко; Національна академія статистики, обліку та аудиту. - К., 2011. - 20 с.

⁴⁴ Мельничук І.І. Облік і аудит фінансових результатів страхової діяльності: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / І. І. Мельничук; Національна академія статистики, обліку та аудиту. — К., 2015. — 23 с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://naso.edu.ua/wp-content/uploads/zah/milnechuk_avt.pdf

⁴⁵ Прокопенко Ж.В. Бухгалтерський облік і внутрішній контроль страхових резервів автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / Ж.В. Прокопенко; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана». – К., 2014. – 20 с.

⁴⁶ Дика О.С. Бухгалтерський облік і аудит діяльності ломбардів : організація і методика: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О.С. Дика; ЖДТУ. – Житомир, 2015. – 21 с.

⁴⁰ Кіндрацька Л.М. Система бухгалтерського обліку в комерційних банках: методологія та практика : автореф. дис. док. екон. наук : 08.06.04 / Л.М. Кіндрацька; Київський національний економічний університет. – К., 2002. – 32 с.

⁴¹ Скаско О.І. Теорія, методологія та організація системи контролю в банках України: автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.09 / О.І. Скаско;

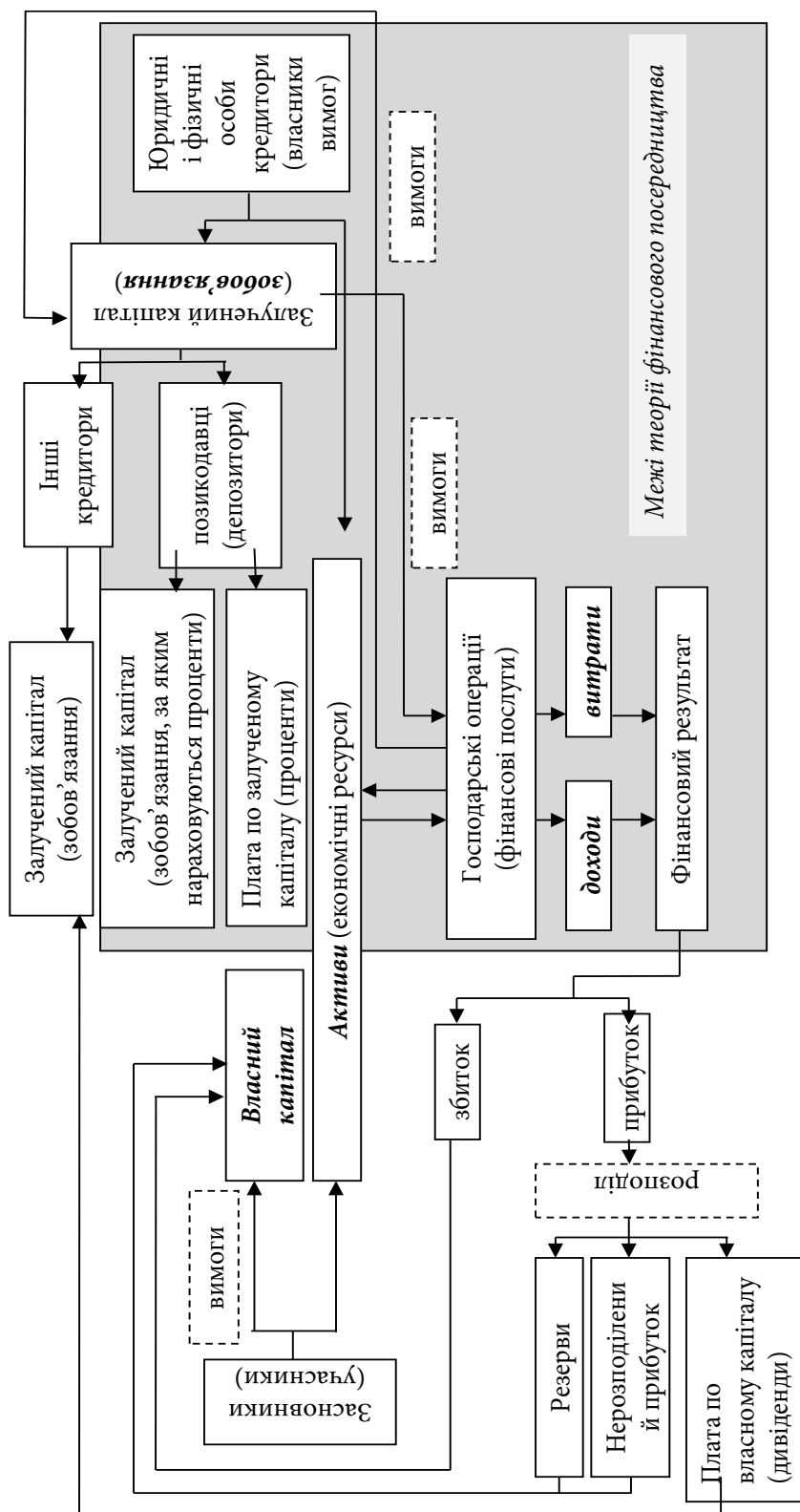

Рис. 5. Об'єкти бухгалтерського обліку діяльності небанківських фінансових установ в теорії фінансового посередництва

Небанківські фінансові установи, як і будь-які суб'єкти господарювання, можуть здійснювати свою діяльність як за рахунок власного капіталу (капіталу інвесторів) так і за рахунок залученого капіталу (капіталу позикодавців та інших кредиторів). «Рішення нинішніх та потенційних інвесторів про придбання, продаж або утримання інструментів власного капіталу та боргових інструментів залежить від прибутку, який вони очікують отримати від інвестиції у ці інструменти, наприклад, дивіденди, сплата основної суми та відсотків або зростання ринкової ціни. Так само і рішення нинішніх та потенційних позикодавців та інших кредиторів про надання або погашення позик та інших форм кредиту залежать від сплати основної суми та відсотків або іншого прибутку, який вони сподіваються отримати. ... Тому інвесторам, позикодавцям та іншим кредиторам необхідна інформація, яка б допомогла їм оцінити перспективи майбутніх чистих надходжень грошових коштів від суб'єкта господарювання»⁴⁷. Така інформація формується відповідно до об'єктів бухгалтерського обліку небанківської фінансової установи:

- активи (економічні ресурси);
- власний капітал та зобов'язання (вимоги інвесторів, позикодавців та інших кредиторів);
- доходи, витрати і фінансові результати діяльності (наслідки реалізації фінансових послуг, ефективність і результативність управлінського персоналу).

На рисунку 5 представлено механізм кругообігу капіталу небанківських фінан-

сових установ, що дозволяє виділити основні об'єкти бухгалтерського обліку, а також визначити її специфічні характеристики, які впливають на організація і методологію обліку.

Рух інформації між об'єктами бухгалтерського обліку небанківських фінансових установ щодо їх діяльності доречно відображати з врахуванням теорій капіталу і фінансового посередництва, звертаючи увагу на обмеження «зони дії» теорії фінансового посередництва активами, платними зобов'язаннями, доходами, витратами і фінансовими результатами.

Висновки. Ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку визначається специфікою економічного механізму конкретної галузі. Нейбанківські фінансові установи займають особливе місце серед суб'єктів фінансової сфери, що проявляється у способах залучення та використання капіталу. Дослідження діяльності нейбанківських фінансових установ з врахуванням теорії фінансового посередництва і теорії капіталу Карла Маркса дало можливість констатувати обмеженість теорії фінансового посередництва з метою управління зазначеними суб'єктами господарювання. В той же час, теорія капіталу К. Маркса дозволила визначити концептуальні підходи до облікових систем нейбанківських фінансових установ шляхом виокремлення об'єктів бухгалтерського обліку діяльності нейбанківських фінансових установ, які в своїй сукупності і взаємодії формують інформаційні потоки з метою забезпечення інформацією інвесторів, позикодавців, інших кредиторів, управлінський персонал, аудиторів, контролюючі та регулюючі органи, а також інших зацікавлених осіб.

Але залишається ще багато недосліджених аспектів діяльності нейбанківських фінансових установ, оскільки окремі їх види

⁴⁷ Концептуальна основа фінансової звітності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_009/print1460535890061665

поряд зі спільними рисами, мають безліч відмінностей в організації та провадженні діяльності, що вимагають інформаційного забезпечення, яке б задовольняло підвищені вимоги користувачів. Тому подальші дослідження в галузі бухгалтерського обліку небанківських фінансових установ доречно здійснювати в напрямку деталізації окремих облікових об'єктів певних суб'єктів в їх діалектичній єдності з врахуванням вже існуючих досягнень вітчизняної науки.

Література

- Основні показники діяльності банків України. Офіційне інтернет-представництво. Національний банк України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807
- Огляд ринків. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html>
- Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджене Указом Президента України від 23 листопада 2011 року 1070/2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011/print1458134333154939>
- Порядок складання звітних даних страховиків, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 03.02.2004 № 39 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0517-04/print1458134333154939>
- Порядок складання та подання звітності кредитними спілками та об'єднаними кредитними спілками до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 25.12.2003 № 177 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0069-04>
- Положення про порядок складання, формування та подання адміністратором недержавного пенсійного фонду звітності з недержавного пенсійного забезпечення, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 27.10.2011 № 674 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0041-12/print1458136610685313>
- Порядок складання та подання звітності ломбардами до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 25.12.2003 № 177 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1482-04/print1458134333154939>
- Бондаренко О.В. Облік і аудит діяльності страхових компаній: методика та організація: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О.В. Бондаренко; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана». - К., 2009. - 20 с.
- Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. О. Гарматій; Терноп. акад. нар. госп-ва. Ін-т фінансів. - Т., 2004. - 180 с.
- Гаманкова О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / О. О. Гаманкова; КНЕУ. - К., 2004. - 183 с.
- Вигівська І.М. Бухгалтерська звітність страхових компаній // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - 2012. - № 4 (62). - С. 49-51. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/5300/>
- Гончаренко О.О., Гоголь Т.А. Особливості обліку та формування звітності страхових компаній [Текст] // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: Зб. — Чернігів: ЧДТУ, 2011. — №1 (48). — С. 411-425.
- Лаврова О.О. Особливості методики складання фінансової звітності страховими компаніями при застосуванні МСФЗ // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). Збірник наукових праць. — 2013. — № 3 (18). — С. 271-275. — [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/34769>
- Лютова, Г.М., Лаврова, О.О. Особливості обліку та звітності страхових компаній [Текст] : // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). Збірник наукових праць. — 2010. — № 3 (9) (грудень). — С. 283-286.

- Мельник Т.Г. Особенности учета и отчетности в страховых компаниях Украины / Т.Г. Мельник, И.В. Грышко // *Економічний форум*. — 2011. — № 2. — С. 58 – 62.
- Белгородцева М.О. Бухгалтерський облік фінансових результатів у страхових компаніях: організація і методика : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / М. О. Белгородцева; Національна академія статистики, обліку та аудиту. - К., 2011. - 20 с.
- Сидоренко О.О. Бухгалтерський облік формування та розміщення страхових резервів: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О.О. Сидоренко; Національна академія статистики, обліку та аудиту. - К., 2011. - 20 с.
- Бойко К.В., Софіюк О.Г. Особливості складання фінансової звітності страховими компаніями за міжнародними стандартами // К.В. Бойко, О.Г. Софіюк // *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. — 2013. — Вип. 10(1). — [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof201310\(1\)9.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof201310(1)9.pdf)
- Гончаренко О.О., Лук'янець О.В. Доступність, формалізація та змістовність фінансової звітності страховиків. *Вісник Української академії банківської справи*. - 2015. - № 1. - С. 124-131
- Черникова Л.И., Чернишов Д.Ю. Международные стандарты финансовой отчетности для страховых компаний как инструмент регулирования их деятельности [Електронний ресурс] / Л.И. Черникова, Д.Ю. Чернишов. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gaap.ru/articles/49128/>
- Мельничук І.І. Облік і аудит фінансових результатів страхової діяльності: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / І. І. Мельничук; Національна академія статистики, обліку та аудиту. — К., 2015. — 23 с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nasoa.edu.ua/wp-content/uploads/zah/milnechuk_avt.pdf
- Прокопенко Ж.В. Бухгалтерський облік і внутрішній контроль страхових резервів автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / Ж.В. Прокопенко; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана». - К, 2014. - 20 с.
- Дика О.С. Бухгалтерський облік і аудит діяльності ломбардів : організація і методика: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О.С. Дика; ЖДТУ. – Житомир, 2015. – 21 с.
- Гура Н., Цибульник М. Концептуальні засади удосконалення фінансової звітності недержавних пенсійних фондів. // *Економіка. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. - № 6 (147). – С. 33-38. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_147_2013.pdf
- Мірошниченко О. А. Особливості бухгалтерського обліку у ломбардах та пропозиції щодо удосконалення ломбардної діяльності в Україні на сучасному етапі / О. А. Мірошниченко, О. Л. Чаріна // *Економічний простір*. - 2013. - № 72. - С. 189-201.
- Рогова Н.В. Особливості звітності ломбардів. // *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. - 2014. - № 3 (65) – С. 199-205.
- Мохняк В. С. Облік у кредитних спілках / В. С. Мохняк // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2014. – № 797 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 274–277. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/25424/1/38-274-277.pdf>
- Іваненко О.І. Облік та аналіз активних операцій кредитних спілок: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О. І. Іваненко ; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. - К., 2011. - 20 с.
- Федорець М.С. Бухгалтерський облік у кредитних спілках: організація і методика: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / М.С. Федорець ; Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. — К., 2009. — 22 с.
- Мельник Т., Мельник М. Облік і звітність недержавних пенсійних фондів / Т. Мельник, М. Мельник // *Бухгалтерський облік і аудит : науково-практичний журнал*. - 2010. - № 4. - С. 41-50.
- Гончаренко О.О. Облік інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів України/О. О. Гончаренко // *Вісник Університету банківської справи НБУ*, 2010. т.№ 3. - С.287-291.
- Терещенко О. О.** Неінституційна теорія фінансування. **Фінансова діяльність суб'єктів господарювання:** Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/292/54/1/2/#17292>
- Економіка: від А до Я: Понятійно-термінолог. слов.* / О.В. Куроченко, М.А. Копнов, В.П. Сладкевич та ін.. – К.: ДП Видавничий дім «Персонал», 2008. – 368 с.
- Банківська енциклопедія* / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, М.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с. (Інституційні засади розвитку банківської системи України).

- Енциклопедія для банкіра: у 2 т. – Том 2 (практична термінологія) / ред. кол.; за аг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко, д-ра екон. наук, проф. Р.А. Слав'юка. – К.: УБС НБУ, 2013. – 547 с.
- Фінансова енциклопедія / О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха [та ін.]; за заг. ред. О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
- Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3 / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
- Банківська справа: термінологічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 508 с.
- Коноплицький В.А., Філіна Г.І. Економічний словник: Тлумачно-термінологічний. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.
- Ковальчук А.Т. Фінансовий словник. – К.: Знання, 2005. – 287 с.
- Шарп У.Ф., Александер Г.Дж., Бейли В.Дж. Інвестиції.- М.: ИНФРА-М, 1997. – 1025 с.
- Боди З., Мертон Р., Финансы.: Пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2007. – 592 с.
- Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами. – Пер. с англ./Гл. ред. серии Я.В. Соколов. - М.: Финансы и статистика, 2005. - 800 с.
- Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. Пер. с англ. – М.: «Дело ЛТД», 1995. – 864 с.
- Корнеев В.В. Фінансові посередники як інститути розвитку: Монографія. – К.: Основа, 2007. – 192 с.
- Зимовець В.В., Зубик С.П. Фінансове посередництво: Навч. Посіб. – К.: КНЕУ, 2004. – 288 с.
- Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов / Ч. Дж. Вулфел; [пер. с англ.]. – Самара : Корпорация «Федоров», 2000. – 1583 с.
- Каракулова І.С. Небанківські фінансові інститути на ринку фінансових послуг України. / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2008. – 235 с.
- Дорош О.Л. Небанківські фінансові інститути в економічній системі України / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.01.01 – економічна теорія.: Львівський національний університет імені Івана Франка – Львів, 2003. - 192 с.
- Гладчук О.М. Небанківські фінансові інститути на фінансовому ринку України / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Київ, 2009. – 216 с.
- Сидельник О.П. Конкурентоспроможність небанківських фінансових установ / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит: Університет банківської справи НБУ (м. Київ). – Київ, 2010. – 180 с.
- Картамишева О.Є. Адміністративно-правове регулювання діяльності небанківських фінансових установ в Україні / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право: Національний університет державної податкової служби України. – Ірпінь, 2012. – 189 с.
- Гроші та кредит: Підручник. – 4-е вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. - К.: КНЕУ, 2006. - 744 с.
- Финансы : учеб. пособ. / [Ю. В. Вавилов, И. Н. Егорычева, М. Л. Седова и др.]. – М. : Издательский Дом «Социальные отношения», 2003. – 243 с.
- Карл Маркс. Капитал. т. 3, гл. 48, стр. 886—887. Електронний ресурс. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital3/kapital3-48.html>
- Кіндрацька Л.М. Система бухгалтерського обліку в комерційних банках: методологія та практика : автореф. дис. док. екон. наук : 08.06.04 / Л.М. Кіндрацька; Київський національний економічний університет.– К.: 2002.– 32 с.
- Скаско О.І. Теорія, методологія та організація системи контролю в банках України: автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.09 / О.І. Скаско; Тернопільський національний економічний університет. - Тернопіль, 2014. - 40 с.
- Концептуальна основа фінансової звітності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_009/print1460535890061665